

Timisoara forever

Partea III

Peter Freund, profesor emeritus la Universitatea din Chicago, fizician de renume, descinde dintr-o cunoscuta familie timisoreana, cu stramosi de la inceputul secolului al XIX-lea, care se odihnesc in cimitirul evreiesc de pe Calea Lipovei. Plecat in 1959 din Romania, a obtinut doctoratul in fizica teoretica la Universitatea din Viena, iar din 1965 activeaza la Universitatea din Chicago. Alaturi de munca de cercetare si de publicatii de specialitate, a publicat in ultimii ani nuvele, povestiri si eseuri.

Interviul, realizat in martie 2007 de Smaranda Vultur, conferentiera la Universitatea de Vest Timisoara, a fost publicat in noiembrie 2008 in revista *Orizont*.

Evenimentele din '56

Am participat apoi la evenimentele din '56 de la Timisoara. Am fost în camionul care ne-a transportat la Becicherec, sunt unul din „eroii” Timisoarei.

La cantină ați participat?

Nu, eu n-am fost, am fost a doua zi.

Deci ați fost la manifestația din centru, de la Catedrală?

Da, eram băieți toți și din căminul de fete toate strigau: „Salvați-ne! Salvați-ne!” Curgea testosteronul în noi, dar atunci ne-au arestat și trei camioane ne-au luat, ne-au despărțit de ceilalți și ne-au dus în cazarma din Cetate, care a fost dărâmată între timp. Atunci ne-au pus în fața unui zid cu tancurile-n față să ne mitralieze. Dar și-au dat seama că dacă mitraliază în centrul orașului, o să izbucnească o revoluție mare. Și noi strigam lozinci: „Afară cu rușii din Cetate!” „Libertate!” Erau vreo 20-30 de camioane și au oprit trei să rămână în Timisoara, dar apoi ne-au trimis și pe noi la Becicherec. Noi

credeam c-o să ne-mpuște în stradă. (...)

Am ajuns la Becicherec; acolo mai întâi ne-au separat băieții de fete și erau barăcile alea de la exercițiile de vară ale armatei și două mitraliere între fiecare pereche de barăci. Ne-au comandat: „Băieții la dreapta, fetele la stînga!” și ni s-a spus: „Nu puneți niciun deget afară pe fereastră, dacă puneți, noi vă pușcăm imediat.” Și-atunci am scris toți pe ferestre și noi și fetele: „Ce faceți?”

A venit seara, ne-au dat niște saci de cartofi goi și ceva fîn cu care i-am umplut și cînd a venit întunericul toți am început să vorbim. Cum îi urâm pe ruși, cum vrem libertate, a fost un moment așa de minunat! Eram toți ca frații. Dimineața următoare credeam c-o să fim toți eliberați de acolo și că o să devenim eroii momentului acesta istoric, c-o să ne ducă direct la atelierele unor sculptori să ne facă statui. Nu a fost așa, ci a venit o delegație de ofițeri, de colonei medici. Ne-au spus că dacă sunt printre noi cu tuberculoză sau cu sifilis aceia trebuie izolați.

Ceilalți, să dăm adresa pentru a primi haine mai călduroase, pentru că speră să fim eliberați – era în noiembrie – primăvara viitoare. Deodată moralul nostru a scăzut. Erau câțiva tuberculoși, pe aceia i-au izolat.

Ați dat adresele?

Da, am dat toți adresele. La zece minute vine un căpitan sau maior de la securitate și spune că ei știu că noi am fost înarmați și că am tras în aer. Noi știam că cineva de la securitate a tras în aer, că de aceea ne-am suit în camioane. A spus că dacă nu recunoaștem cine a tras în aer, nu ne eliberează. Era clar, vroiau să facă un proces exemplar și pentru asta aveau nevoie de țapi ispășitori. Și atunci începi să vezi care-ți sunt „șansele” de a deveni țap ispășitor. Fiu de fost capitalist – minunat! Evreu – minunat! Rude în țările imperialiste – minunat! Orice criteriu luam, eu eram țapul cel mai ispășitor posibil. Mi-era frică să nu fiu eu acela. Dar erau cu mine alții în aceeași situație. Știți, dacă mergeți în Piața Unirii, este o clădire *Art Nouveau* care are o farmacie jos. *Hygeea* se cheamă acum, dar se chema Farmacia Weiss. Fiul farmacistului Weiss era cu noi și era și el capitalist, era și el evreu... avea și el rude în străinătate și era un al treilea, Fritz Gross, tot evreu, dar era mai sărac. Trăiește acum în Israel. Era coleg de facultate, a venit cu mine la demonstrație. În acest moment ne-am adunat toți trei și, ca într-un film, ca într-o operă, am jurat că dacă măcar unul dintre noi iese, își va devota viața să-i salveze pe cei rămași. Dacă toți ieșim, cu atât mai bine.

A treia zi vin interogatoriile și ne interoghează. Eu și cu Fritz Gross am avut un alibi perfect. El locuia pe malul Begăi, pe Splaiul Tudor Vladimirescu, lângă strada unde

merge tramvaiul spre gară. Am inventat o întreagă poveste: eram la el și ne trebuia o carte de la bibliotecă... „Care carte?” Desigur, o carte rusească. Mergeam la bibliotecă la liceul Piarist, acolo era biblioteca noastră, mergeam la bibliotecă și trebuia să trecem podul... „De ce n-ați luat tramvaiul?” „N-aveam abonamentele la noi”. Noi aveam abonamentele la noi, dar le-am mîncat, le-am rupt în bucățele și le-am mîncat. „Eram pe pod și deodată vine mulțimea asta și ne ia. Noi nu știam cine sunt ei. Noi am fost numai întâmplător pe pod”. Așa am stabilit că vom spune. Vine interogatoriul, ne ia la întrebări, dar pe el nu-l întreabă nimic, pe mine m-a întrebat doar ce strigau cei din grup. „Noi eram așa de înghesuiți că nu am auzit prea bine, ceva despre ruși, dar n-am înțeles”. Nicio altă întrebare. M-am gândit că dacă mie mi-au pus numai o întrebare, pe el nimic, e clar că nu suntem noi țapii ispășitori. Am întrebat un prieten de la facultate, un oltean mi se pare: pe tine ce te-a întrebat? „Păi eu am făcut o poveste, cum că eram din întâmplare pe pod și a venit mulțimea și ne-a luat.” Din cei două mii de băieți și fete care erau arestați, 1998 se aflau din întâmplare pe pod, doar doi au fost la manifestație, doi au fost „curentul” care i-a luat. Și au acceptat această poveste.

Ne-au spus că ne dau drumul, dar că noaptea ne vor transporta cu camioanele pentru că „poporul, clasa muncitoare sunt așa de furioși pe voi că v-ar omorî!” Dar a trebuit să semnăm o hîrtie care arăta că noi nu am fost niciodată arestați. Și nici anchetați. Noi știam c-am fost arestați, ei știau c-am fost arestați. De ce această mascaradă, la ce bun? Ei bine, o zi sau două mai târziu se anunță la radio Vocea Americii sau la Europa Liberă: revoluția din Ungaria s-a răspîndit în România și a fost o demonstrație la Timișoara. Imediat

guvernul de la București a dezmințit această „calomnie imperialistă”. Noi cînd am semnat am semnat că nu numai că nu am făcut nimic, dar că niciodată nu vom face și că noi condamnăm pe oricine care va face ceva care să ducă la arestul său. Și au spus: „Avem semnături de la toți cei 2000 care *nu* au fost arestați”. (....)

Au dispărut colegi? V-amintiți cum i-au ridicat?

Au fost colegi, au fost cîțiva care au fost arestați și despre care n-am aflat ce s-a întîmplat. Dar nu mulți, aș zice maximum vreo zece. A fost o întîmplare bizară. A fost un băiat evreu, Ivan Waldmann, fie arădean, fie orădean. El și încă unul din același oraș locuiau undeva spre Mehala, pe drumul spre Mehala și erau studenți la Politehnică, cred că erau la Chimie. Și el venea des la noi, avea voce de bas și noi aveam pian, venea la noi să cînte. Eram prieteni foarte buni și de pe o zi pe alta am auzit zvonul că el a fost arestat, că a dispărut, a fost arestat de securitate și celălalt a fost eliminat de la Politehnică și a fost trimis înapoi în orașul de unde era. (...)

Cît ați stat în total la Becicherec?
Trei zile.

Interviu publicat in revista *Orizont*

<http://www.revistaorizont.ro/arhiva/noiembrie2008.pdf>

Timisoara forever. Istorii de familie.

http://www.bjt2006.org/PF_Timisoara_forever_2112.pdf

Final de razboi

http://www.bjt2006.org/PF_Timisoara_forever_2312.pdf

Vă mai amintiți, vă era frică?

Frica a fost după ce a venit ofițerul acela. Înainte nu mi-a fost frică deloc. Trebuie să fie ceva în corpul nostru legat de adrenalină. Eram conștient că sunt în pericol, dar nu mă interesa. Și sunt convins - că nu eram prost - că erau efectele adrenalinei, asta face adrenalina, îți face moartea mai plăcută. În camionul acela, cînd ne duceau în afara orașului a fost un incident neplăcut. Era o fată cu care eu am avut o relație. Și era o fată foarte frumoasă, avea un păr foarte fin, mi-aduc aminte. Era româncă. Era și ea în camionul nostru, dar cred că nu m-a observat, că nu ar fi spus ce a spus. A strigat: „Unde sunt jidanii acuma?” și șapte din vreo 50 am ridicat mâna. Asta era mult mai mult decât procentul evreilor în populație. Asta a fost foarte dureros pentru mine.

Și care era sensul întrebării?

Vroia să spună că totul e din vina „jidaniilor”, că „jidanii” sunt comuniștii. A fost un moment neplăcut. Cu atît mai mult cu cît domnișoara cînd mergea la pat, mergea la pat cu jidanii.